

13. 3. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Lze ujednáním stran zcela vyloučit možnost odstoupení od smlouvy?

Podle § 2001 o. z. platí, že: „Od smlouvy lze odstoupit, ujednají-li si to strany, nebo stanoví-li tak zákon.“ V režimu staré právní úpravy Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 32 Odo 1043/2004, ze dne 28. 2. 2007 judikoval: „...je nutno dohodu stran, kterou byla vyloučena možnost jednostranného odstoupení od smlouvy, považovat za dohodu učiněnou v rozporu s dobrými mravy. Taková dohoda totiž vyloučila možnost odstoupení od smlouvy i v případě flagrantního porušení smlouvy některým účastníkem a znamenala by, že druhý účastník je nucen po dlouhou dobu setrvávat v takovém závazkovém vztahu v podstatě bez možnosti obrany svých práv. Taková dohoda je tudíž dle ustanovení § 39 občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“) neplatná.“

V aktuálním rozhodnutí se Nejvyšší soud (srov. **rozsudek sp. zn. 23 Cdo 2541/2021, ze dne 3. 11. 2022**) v rámci dovolání danou otázkou zabýval znovu (tentokrát) v poměrech nové právní úpravy. Napadené rozhodnutí nižších soudů totiž záviselo na řešení otázky možnosti vyloučení odstoupení od smlouvy podle § 1977 o. z. za současného vyloučení § 1978, 1979 a § 2002 až 2004 o. z.

Nejvyšší soud v úvodu připomněl, že ve své rozhodovací praxi (v kontextu § 1 odst. 2 o. z.) opakovaně konstatuje, že **právní normy soukromého práva jsou zásadně dispozitivní**, přičemž strany se mohou při úpravě svých práv a povinností od právních norem soukromého práva odchýlit, **jestliže to zákon nezakazuje**.

Nejvyšší soud dále dovodil, že § 1 odst. 2 část věty před středníkem o. z. vychází z toho, že **takový zákaz odchylení se bude výslovný**. Výslovný zákaz určitého ujednání stran může být **přímý i nepřímý**.

V případě **přímého zákazu** zákon výslovně určuje, že se určité jednání zakazuje. Příkladem přímých výslovných zákazů je právě § 1 odst. 2 část věty za středníkem o. z., jež zakazuje ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob. Povaha právní normy, od níž se taková ujednání odchyľují (tj. zda jde o **právní normu absolutně či relativně kogentní anebo o právní normu dispozitivní**), přitom není významná. Jinak řečeno, **ani od dispozitivní právní normy se strany nemohou odchýlit způsobem popsaným v § 1 odst. 2 části věty za středníkem o. z.** Je-li však možno jakoukoliv odchylku od určité právní normy považovat (*per se*) za porušující dobré mravy, veřejný pořádek či právo upravující postavení osob, lze takovou právní normu kvalifikovat jako (absolutně) kogentní.

V případě **nepřímého zákazu** zákon odchýlné ujednání stran reprobuje tím, že je prohlašuje za neplatné, případně za zdánlivé, či určuje, že se k němu nepřihlíží. Příkladem nepřímého výslovného zákazu je § 580 o. z., podle něhož je neplatné (mimo jiné) právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. I v tomto případě platí, že zákon zakazuje každou odchylku od určité právní normy, která odporuje jejímu smyslu a účelu, byť by obecně nešlo o právní normu (absolutně) kogentní (tedy byť by jiné odchylky od právní normy byly možné). **Brání-li však smysl a účel určité právní normy jakémukoliv odchýlnému ujednání, půjde o právní normu (absolutně) kogentní** (srov. též výše citované R 85/2021).

Kromě posouzení, zdali se ujednání stran odchyluje od dispozitivní právní normy, je tak třeba v případě konkrétních ujednání stran hodnotit, zda způsob, jakým se strany od dispozitivní právní úpravy odchýlily, **není vzhledem k okolnostem věci z (jiného důvodu) zákonem zakázán nebo se přičí dobrým mravům.**

Pro řešení otázky, zda je možné smluvně vyloučit odstoupení od smlouvy podle § 1977 o. z. (a současně § 1978, 1979, 2002 až 2004 o. z.), je tedy nejprve namístě zkoumat povahu norem upravujících případy, ve kterých lze odstoupit od smlouvy, jejich smysl a účel a v případě zjištění, že nebrání odchýlnému ujednání, následně hodnotit, zda způsob, jakým se strany v konkrétním případě od dispozitivní právní úpravy odchýlily, není vzhledem k okolnostem věci z (jiného důvodu) zákonem zakázán nebo se přičí dobrým mravům.

Účelem ustanovení § 1977 a § 1978 o. z. je tedy zcela nepochybně ochrana věřitele spočívající v jeho možnosti jednostranně (tj. bez souhlasu druhé strany) se vyvázat z (nefunkčního) smluvního závazku při porušování smlouvy prodlením dlužníka.

V ustanovení § 1977 o. z. (též v § 1978, 2002 až 2004 o. z.) není obsažen přímý výslovný zákaz odchýlného ujednání, přičemž nelze ani dovodit, že by jakákoli odchylka od něj *per se* porušovala dobré mravy, veřejný pořádek, či právo upravující postavení osob. Strany mohou mít oprávněný zájem na vyšší stabilitě smluvního závazku (a tedy zpřísnění či vyloučení možnosti odstoupení od smlouvy), anebo naopak na určité míře rozvolnění míry závaznosti smlouvy (a tedy rozšíření možnosti odstoupit od ní i nad rámec případů předpokládaných zákonnou úpravou). Konkrétní volba je přitom v dispozici účastníků závazkových vztahů (v souladu s jejich smluvní svobodou). **Ani smysl a účel těchto právních norem obecně nevylučuje, aby strany mající z různých legitimních důvodů zájem na setrvání smluvního závazku i v případě jeho porušování upřednostnily zásadu *pacta sunt servanda* a vyloučily tyto zákonem stanovené důvody odstoupení od smlouvy, případně aby je nahradily jinými.**

Závěr:

Účastníci soukromoprávních vztahů se mohou smluvně odchýlit od důvodů odstoupení od smlouvy uvedených v § 1977, 1978 a 2002 o. z., či takové důvody odstoupení od smlouvy vyloučit, což však nevylučuje, že v konkrétním případě může být smluvní ujednání vylučující aplikaci těchto zákonných důvodů pro odstoupení od smlouvy shledáno neplatným vzhledem k okolnostem věci jako zákonem zakázané (z jiného důvodu) nebo se přičící dobrým mravům.

Pro posouzení, zda je konkrétní ujednání vylučující zákonné důvody pro odstoupení v rozporu s dobrými mravy, **je vždy zapotřebí důkladně uvážit celkový kontext daného závazkového vztahu i důvody, které strany ke sjednání takové odchylky od zákona vedly. Je nezbytné přihlídnout i k ochrannému účelu zákonné úpravy odstoupení od smlouvy. Za nemravné by tak kupříkladu bylo možno považovat ujednání, které by bez relevantního důvodu zbavovalo věřitele možnosti ochrany jeho práv a neumožňovalo by vyvázání ze smlouvy za žádných okolností.** Nelze též opomenout, že zániku závazku jednostranným právním jednáním (tj. hlavního účelu odstoupení od smlouvy) lze docílit i jinými právními nástroji.

Vyloučení zákonné úpravy odstoupení od smlouvy se tak zpravidla nebude přičít dobrým mravům tehdy, disponuje-li oprávněná strana (ať už podle smlouvy, nebo podle jiných zákonných ustanovení) jinými nástroji, kterými může sledovaného účelu dosáhnout. Tuto roli může v závazkových vztazích plnit například výpověď, sjednané odstupné, či jiné smluvené nástroje. Pro posouzení mravnosti konkrétního smluvního ujednání pak hraje roli rovněž skutečnost, jakou dobu má smlouvou založený závazek trvat. Zatímco u dlouhotrvajících závazků (či závazků uzavřených na dobu neurčitou) je třeba zvláště zohledňovat

zájem oprávněného na možnosti vyvázat se z takového závazku a nebýt nucen v něm i přes jeho porušování druhou stranou dlouhodobě setrvávat, u krátkodobých závazků může být tento zájem upozaděn. **Vedle toho mohou mít význam i další okolnosti (např. povaha hlavních povinností ze závazku, či charakter a způsob plnění, z nichž lze usuzovat na důvody ospravedlňující vyšší, či naopak nižší potřebu stability daného závazku; ale i jiné okolnosti zde neuvedené).**

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát

trvale spolupracující s

Plzeňská 3350/18
150 00 Praha 5 - Smíchov

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)